

ภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธรวิธีทางการสอนจาก เรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21*

ณัฐกฤตา นามมนตรี

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: n.nutkitta@gmail.com

วันที่รับบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2566

วันแก้ไขบทความ: 1 มิถุนายน 2566

วันตอบรับบทความ: 9 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธรวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 โดยใช้แนวคิดเรื่องพุทธรวิธีทางการสอนของ พระอัครเดช ญาณเดโช ข้อมูลที่ใช้ศึกษามาจากวรรณกรรมสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาด้านกลวิธีการสอนบุตรตามวิธีพุทธรวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ได้แก่ 1) การใช้อุปกรณในการสอน 2) การลงโทษและให้รางวัล 3) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา 4) การทำเป็นตัวอย่าง 5) การสอนแบบเล่า เหตุการณ์ประกอบ 6) การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ 7) การใช้อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล 8) การรู้จักจังหวะและโอกาส 9) การรู้จักความยืดหยุ่นและการใช้วิธีการ และ 10) การรู้จักกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จากที่กล่าวมา ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณคดีเรื่องสามก๊ก นอกจากจะได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของวรรณคดีประเภทนิทาน ที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังเป็นยอดด้านภาษาหรือมีสำนวนภาษาไพเราะ ลึกซึ้งกินใจ ในเรื่องสามก๊กยังมีภูมิปัญญาการสอนบุตร ให้แง่คิด คำคม คติเตือนใจ คุณธรรมแฝงอยู่ ถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าในการศึกษาที่สามารถประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงดูบุตรในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาการสอนบุตร พุทธรวิธีทางการสอน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) บริบทสังคมศตวรรษที่ 21

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาในสามก๊ก (ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง หน)

Wisdom of Parental Teaching toward Buddhist Teaching Methods from the Book of “The Three Kingdoms” By Chaophraya Phrakhleng (Hon) Version, in the 21st Century Context*

Nutkitta Nammontree

The Department of Thai and Oriental Languages,
Faculty of Humanities and Social Sciences, Maharakham University

E-mail: n.nutkitta@gmail.com

Received: February 28, 2023

Revised: June 1, 2023

Accepted: June 9, 2023

Abstract

This article explored the wisdom of parental teaching in relation to Buddhist Teaching methods from the book “The Three Kingdoms” through the Chaophraya Phrakhleng (Hon) version in the 21st century context. The content of Buddhist teaching methods from Phra Akradate Yanadesho was applied as a concept in the study. The data of the study were derived from the book ‘The Three Kingdoms’ through Chaophraya Phrakhleng (Hon) version. The finding revealed the wisdom of parental teaching toward Buddhist Teaching methods from the book “The Three Kingdoms” in the 21st century context; those were: 1) use of teaching material, 2) application of punishment and rewards, 3) use of metaphors for comparison, 4) serving as a role model, 5) story-telling through teaching, 6) playful use of language and words to convey meanings, 7) selective wording for choosing individuals and guiding personal practice, 8) recognition of timely opportunities, 9) adaptability in teaching methods, and 10) strategic problem-solving approaches. These findings highlight the value of “The Three Kingdoms” literature, praised as elite literature and a pleasant tale from the Royal Society of Literature. It was also the finest work through its language and literary styles. ‘The Three Kingdoms’ contains the wisdom of parental teaching toward viewpoints, epigrams, maxims, and hidden virtues, which becomes precious learning. This wisdom can properly be applied to parental teaching in the social context of the 21st century.

Keywords: wisdom of parent teaching, Buddhist Teaching methods, ‘The Three Kingdoms’ by Chaophraya Phrakhleng (Hon) version), 21st century context

---

* This article is a part of the research entitled Wisdom of “The Three Kingdoms” through Chaophraya Phrakhleng (Hon) Version

บทนำ

สามก๊ก หรือซานกั๋วเหียนอี้ เป็นวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์เรื่องยิ่งใหญ่ของจีนและเป็น 1 ใน 4 วรรณกรรมเอกของจีน อีกทั้งองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) ได้ยกย่องวรรณกรรมเรื่องสามก๊กให้เป็นวรรณกรรมเอกของโลก วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์เรื่องสามก๊กได้มีการตีพิมพ์เป็นภาษาต่าง ๆ มากกว่า 10 ภาษา และเป็นวรรณกรรมอมตะที่นิยมมาทุกยุคสมัยตราบจนถึงปัจจุบัน (Teerapong Sanguoyanyi, 2558)

ในหนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ชุดเพิ่มศักยภาพประวัติศาสตร์ เล่ม 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (บริษัทอักษรเจริญทัศน์) หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานวรรณคดีวิจิตร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กระทรวงศึกษาธิการ ใช้ชื่อตอนในบทเรียนว่า สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ (Teerapong Sanguoyany, 2558)

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย กระทรวงศึกษาธิการได้คัดเลือกนำเรื่องสามก๊กลงในหนังสือเรียน ดังปรากฏว่า กระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุเรื่องสามก๊ก สำนวนฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ในบทเรียนวิชาภาษาไทยมาหลายรุ่น ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือระดับอุดมศึกษา นอกจากวรรณกรรมเรื่องสามก๊กจะเป็นยอดด้านภาษาแล้ว ยังมีแง่คิด คำคม คติเตือนใจ คุณธรรม แฝงอยู่ในตัววรรณกรรมนี้ ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรการศึกษา

จากการสำรวจในเบื้องต้น พบว่ากระทรวงศึกษาธิการได้นำเรื่องสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังเช่น มีการสอดแทรกเรื่องราวบางส่วนของลกเจ๊กจากสามก๊กที่สอดแทรกในหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยระหว่างปี พ.ศ. 2521-2537 เขียนโดย รัชนิศรีไพวรรณ (ฮกหลง, 2565) ในระดับชั้นมัธยมศึกษา คือ หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ชุดเพิ่มศักยภาพประวัติศาสตร์ เล่ม 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 บริษัทอักษรเจริญทัศน์ (Teerapong Sanguoyany, 2558) ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่องสามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ ปรากฏในหนังสือเรียนสาระการเรียนรู้

พื้นฐาน วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กระทรวงศึกษาธิการ

พงษ์ ภาวจิตร (2552) เสนอว่าในประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะ คนเก่งแต่ละยุคไม่เหมือนกัน ในสมัยโบราณคนเก่งคือนักรบ ในยุคของอุตสาหกรรมเฟื่องฟู คนเก่งคือคนสร้างสิ่งใหม่ หรืออาชีพวิศวกร ในอนาคตคนเก่งเปลี่ยนสภาพไปตามสภาพ สังคมและเทคโนโลยี ในชีวิตจริงคนเราต้องเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลากหลายชนิดมากกว่าหนึ่ง สาขา ในหลักสูตรการเรียนจึงบรรจุวิชาที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ด้านเพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า พ่อแม่ในศตวรรษที่ 21 ทำได้ดีที่สุด คือ การเตรียมความพร้อม ให้ลูกกับการเรียนรู้ และเผชิญกับทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อที่ว่าไม่ว่าเขาจะเจอเรื่องอะไร ในอนาคต ก็สามารถรับมือได้อย่างทันทั่วทั้งที่ พร้อมเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่าง เต็มประสิทธิภาพที่สุด (MamaExpert Team, 2566)

หลักการสอนตามพุทธวิธีทางการสอนนั้น พระณัฏฐ ธम्मทินโน และ พระมหา ดาวสยาม วชิรปญโญ (2563) กล่าวว่า พุทธวิธีทางการสอนนี้ วัตถุประสงค์ที่จะกล่าวถึง ความยิ่งใหญ่และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในด้านการสอนที่ปราถญาได้ขนานนาม ถวายและพุทธศาสนิกชนนิยมกล่าวเรียกเสมอคือคำว่า พระบรมศาสดาหรือพระบรมครู ท่านได้นำมาสรุปแสดงให้เห็นรูปลักษณะทั่วไปคือ คุณสมบัติผู้สอน หลักทั่วไปในการสอน ลีลาการสอน วิธีสอนแบบต่าง ๆ กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณคดีเรื่อง สามก๊ก นอกจากจะได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของวรรณคดีประเภท นิทาน นอกจากสามก๊กจะเป็นยอดด้านภาษาแล้ว ยังมีแง่คิด คำคม คติเตือนใจ คุณธรรม แฝงอยู่ในตัววรรณกรรมนี้ ถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าในการศึกษา สอดคล้องกับ บวรชัย ศิริมหาสาคร กล่าวคำนิยมในสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (2555: 19) ว่า สามก๊ก มิใช่วรรณกรรมที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินหรือมีสำนวนภาษาไพเราะลึกลับซึ่งกินใจ เท่านั้น แต่ยังมีเนื้อหาสาระที่สามารถประยุกต์ใช้ในกิจการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น ยุทธวิธี ทางทหาร กลยุทธ์ในการค้า การบริหารจัดการ และคุณธรรม จริยธรรมแห่งความเป็น มนุษย์ในอุดมคติ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทาง การสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาจากการสอนในด้านต่าง ๆ จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงภูมิปัญญาที่ปรากฏ อยู่ในยุคสมัยของเรื่องนี้ นอกจากนี้เป็นการส่งเสริมเผยแพร่ภูมิปัญญาเหล่านั้นให้สืบทอด ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21

คำถามการวิจัย

ภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 มีลักษณะการสอนในรูปแบบใดบ้าง

ขอบเขตการวิจัย

วรรณกรรมเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

วิธีดำเนินการวิจัย

มีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสำรวจค้นคว้าวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแนวคิดเรื่องภูมิปัญญาการสอนบุตรและเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับสามก๊กที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์และจำแนกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในประเด็น ดังต่อไปนี้

1.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

1.1.1 แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาการสอนบุตร

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการสอนบุตร

1.2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสามก๊ก

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ตามจุดมุ่งหมายของวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ ด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับเนื้อหาในภูมิปัญญาการสอนบุตรตามวิถีพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21

ส่วนที่ 1 ภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21

3. ชี้นำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยการเรียบเรียงผลการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21

ปณฺณพฺร พิมพัชรธฺน (2554) กล่าวว่า การเลี้ยงดูลูกยุคไซเบอร์ที่คุณพ่อคุณแม่ต่างมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทั้งหลักการพัฒนาอารมณ์ ความคิด และจิตใจของลูกให้สัมพันธ์สอดคล้องต่อการตอบสนองสิ่งรอบตัว การให้ความสำคัญในการมอบความรักและความอบอุ่น เพื่อเป็นเกราะคุ้มกันลูกน้อยจากภัยรอบตัว และเรียนรู้สารพัดวิธีตอบสนองลูกน้อยในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งกิจกรรมตัวอย่างสำหรับครอบครัวในการส่งเสริมศักยภาพการตัดสินใจของลูก สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้คุณพ่อคุณแม่จูงมือลูกน้อยก้าวสู่การเติบโตสมวัย และเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต รู้ทันตัวเอง รู้ทันโลกไซเบอร์

วิธีการสอนบุตรมีหลากหลายวิธี แต่วิธีหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า แต่แต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ ดังที่ พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า ภารกิจหลักของการศึกษาคือ การฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจเป็นอิสระ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์และประโยชน์ต่อผู้อื่น คือ สามารถช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้

จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่า ในวรรณกรรมเรื่องสามก๊ก มีภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ดังต่อไปนี้

1. การใช้อุปกรณในการสอน
2. การลงโทษและให้รางวัล
3. การเปรียบเทียบกับอุปมา

4. การทำเป็นตัวอย่าง
  5. การสอนแบบการเล่าเหตุการณ์ประกอบ
  6. การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่
  7. การใช้อุปมาเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล
  8. การรู้จักจังหวะและโอกาส
  9. การรู้จักความยืดหยุ่นและการใช้วิธีการ
  10. การรู้จักกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
- แต่ละลักษณะมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การใช้อุปกรณ์ในการสอน

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า ในสมัยพุทธกาล หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็ต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ที่มีผู้คนใช้อยู่

ตัวอย่าง: ขงเบ้งสอนเกียงฮุย (ลูกศิษย์เอก) สอนโดยใช้ตำราและประสบการณ์ตรง

*แฮหัวป้าเห็นฮุยเอียนขับม้าออกมาที่พาทหาร
ถอยกลับมา ณ ค่าย ฮุยเอียนขับม้าตามไปทางประมาณ
สองร้อยเส้น ครั้นไม่ทันแล้วก็กลับมาบอกแก่ขงเบ้งให้แจ้ง
ขงเบ้งจึงให้ฮุยเอียนไปรักษาหน้าที่อยู่ดั่งเก่า แล้วขงเบ้งก็พา
เกียงฮุยเข้ามาที่ข้างในแล้วว่า ตัวเราตั้งใจจะบำรุงพระมหา
กษัตริย์ก็ไม่สมความคิด เพราะชีวิตเราจะตายอยู่แล้ว แต่เรามี
วิชาความรู้และตำราซึ่งได้เรียนมา คิดเป็นอักษรสิบหมื่นสี่พัน
ร้อยสิบสองตัว คิดเป็นความเยี่สิบสี่ข้อ การพิชัยสงครามและ
ตำราดูถูกขบถผู้ต้อยในนั้นสิ้น เราพิเคราะห์ดูไม่เห็นผู้ใด
ซึ่งจะมีความอดสาหะเรียนตำราทั้งนี้ได้ เห็นแต่ท่านผู้เดียว
มีสติปัญญาสัจย์ซื่อ ทั้งประกอบด้วยความเพียรเป็นอันมาก
ควรจะรักษาตำราและเรียนให้ชำนาญไว้ได้ เกียงฮุยได้ฟัง
ดังนั้นก็รับตำราทั้งนั้นไว้แล้วก็ร้องไห้*

หมายเหตุ. จาก “ขงเบ้งสั่งการก่อนตาย” โดย ช่วย พูลเพิ่ม, ใน *เจ้าพระยาพระคลัง (หน)* (น. 1,333), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าขงเบ้งได้อบรมสั่งสอนเกียงฮุยไว้ก่อนจะเสียชีวิต ในที่นี้ เกียงฮุยคือลูกศิษย์เอกของขงเบ้ง โดยขงเบ้งสอนให้เกียงฮุยมีความอดสาหะตั้งใจพากเพียร ใช้สติปัญญาความเฉลียวฉลาดในการเรียนรู้ตำราที่ขงเบ้งเขียนและตั้งใจมอบให้เกียงฮุยไว้ศึกษา เพื่อหวังให้เกียงฮุยกอบกู้ราชวงศ์อั้นรুবรวรวมอาณาจักรเป็นหนึ่งเดียว

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะการสอนบุตรแบบใช้อุปกรณ์ในการสอน ในที่นี้คือ สอนโดยใช้ตำราและประสบการณ์ตรงในการสอน บทบาทของขงเบ้งในที่นี้คือเสมือนเป็นบิดาที่อบรมสั่งสอนบุตร ในที่นี้คือ ที่ให้เกียงอุยเรียนรู้อะไรต่าง ๆ โดยขงเบ้งทำหน้าที่เป็นผู้สอน ดังที่ ปณณพพร พิมพวรรณ (2554) กล่าวว่า การที่ลูกได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อและแม่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนการได้เห็นแนวการปฏิบัติของพ่อแม่แล้ว ลูกย่อมรับมาปฏิบัติตามที่ในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นหากต้องการให้ลูกเติบโตอย่างไร ก็ต้องอบรมสั่งสอนให้เป็นแบบอย่างนั้นด้วยตัวของพ่อแม่เอง

2. การลงโทษและให้รางวัล

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า สำหรับผู้สอนทั่วไปอาจต้องคิดคำนึงว่าการลงโทษควรมีหรือไม่ เพียงใด และอย่างไร แต่ที่ผู้สอนสอนคนได้สำเร็จผลโดยไม่ต้องอาญาโทษเลย ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในการสอนมากที่สุด ตัวอย่าง: ตอนที่มารดาของซีซีถูกคนแรกของเธอไปเคาะประตูเสียใจที่รู้ว่าซีซีเสียรู้แผนการของโจโฉ กล่าวคือ ซีซีกลับบ้านเพื่อมาหามารดา ทั้งนี้มารดาของซีซีล่วงรู้ถึงแผนกลวงของโจโฉที่ต้องการตัวของซีซีมาเป็นพรรคพวก

ฝ่ายมารดาครั้นเห็นซีซีมาก็ตกใจ จึงถามว่า เหตุใดจึงมาดั่งนี้ ซีซีได้ฟังมารดาถามดั่งนั้นจึงเล่าความซึ่งอยู่กับเล่าปี่จนกลับมาให้มารดาฟังทุกประการ มารดาได้ฟังดั่งนั้นก็โกรธ เอามือตบแก้มแล้วก็ดำ่ว่า อ้ายจัญไรโฉดเขลาหาปัญญามิได้ ธรรมเนียมมีหรือเกิดมาเป็นชายมิได้ พินิจพิเคราะห์ ได้แต่หนังสือแล้วก็เชื่อฟังเอา เสียแรงที่ยาวเรียนวิชามาแต่น้อยคุ่มใหญ่คิดว่าจะดีเทียมคน มิรู้เลยว่าจะกลับซำร้ายไปอีก กูจะไปอยู่ให้คนเห็นหน้าก็จะพลอยอายุด้วย ด่าดั่งนั้นแล้วก็ลุกเข้าไปผูกคอตายเสียในห้อง ซีซีหอบก้มหน้าอยู่หาทันทรู้ไม่ คนใช้จึงวิ่งออกไปบอกซีซีว่า มารดาท่านเข้าไปผูกคอตาย ซีซีตกใจจึงเข้าไปจะแก้มารดาก็มีทันพอขาดใจตายซีซีก็ร้องไห้สลบอยู่ ครั้นซีซีฟื้นขึ้นแล้วก็จัดแจงการศพซึ่งจะฝังมารดา

หมายเหตุ. จาก “โฉโฉคิดอุบายลวงเอาซีซีไปได้” โดย ชวัญ พูลเพิ่ม, ใน *เจ้าพระยาพระคลัง (หน)* (น. 540), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่ามารดาของซีซีถูกใจโจจับเป็นตัวประกัน ลวงให้ซีซี ซึ่งขณะนั้นทำงานเป็นที่ปรึกษาหรือกุนซือให้แก่เล่าปี่กลับมาหามารดาและทำงานรับใช้โจโน เพราะซีซีไม่รู้เท่าทันกลลวงของโจโน อีกทั้งมารดาของซีซีเป็นคนซื่อสัตย์ ใจคอหนักแน่น บรรณาณาที่จะทำให้ซีซีทำงานอยู่กับเล่าปี่ การกระทำอันรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของซีซี จึงเป็นเสมือนฆ่ามารดาเสียเอง กล่าวคือถ้าซีซีไม่หลงเชื่อและอยู่ทำงานให้แก่เล่าปี่ต่อไป มารดาของซีซีก็จะไม่เสียชีวิต

จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะการสอนบุตรแบบใช้การลงโทษ กล่าวคือ มารดาของซีซีตำว่าบุตรชายต่าง ๆ นานา และลงโทษด้วยการฆ่าตัวตาย ดังที่ พูนสุข ช่วยทอง (2548) กล่าวว่า สมาชิกจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติต่อกันในกรณีที่มีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกเสียใจของสมาชิกในครอบครัว โดยการกล่าวคำขอโทษ จะเป็นการเปิดประเด็น เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้มีโอกาสปรับความรู้สึกให้เกิดความรู้สึกสบายใจขึ้น ควรกล่าวคำขอโทษที่น้ำเสียง ท่าที ที่บ่งบอกว่ารู้สึกขอโทษจริง ๆ และผู้รับคำขอโทษสามารถสัมผัสได้จนความรู้สึกบรรเทาเบาบางลง ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัวเพียบพร้อมไปด้วยความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย และรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย

3. การทำเป็นตัวอย่าง

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอนเป็นทำนอง สาสิตให้ดู

ตัวอย่าง: ตอนสุมาอี่แก่ป่วยหนัก เพื่อให้โจของเชื่อว่าสุมาอี่ไม่มีพิษภัยต่อกษัตริย์หรือคิดล้มล้างราชวงศ์

*สุมาอี่เห็นดังนั้นจึงทำเป็นว่าอ้อ บัดนี้โปรดให้ท่าน
ไปเมืองเซียงจิวหรือ ดีแล้วให้อูตส่าห์ทำราชการรักษาตัวอย่า
ประมาท แล้วเอามือชี้ที่ปาก หลิงคนใช้ก็เอาน้ำอาหารต้ม
มาให้ สุมาอี่กินเข้าไปแก่งสะอึกให้น้ำข้าวไหลออกมา
หวังจะให้หลิงชินเห็นว่าป่วยหนัก แล้วว่าตัวเราทุกวันนี้ก็
ชรา ทั้งโรคก็กำเริบป่วยหนักจะตายวันนี้พรุ่งนี้ก็ไม่รู้เลย
อันสุมาสู สุมาเจียวบุตรเราทั้งสองคนเป็นคนโหดเขลาท่านจง
เอ็นดูสั่งสอนด้วย จงช่วยบอกโจของว่าเราขอฝากบุตรทั้งสอง
ด้วยเถิด แล้วเอนตัวนอนลงทำหอบขึ้นมา หลิงชินก็ลากลับ
ไปบอกโจของตามที่สุมาอี่ป่วยและว่ากล่าวนั้นทุกประการ*

ใจของแจ้ดังนั้นก็ดีใจด้วยมีรักลสม่าอี่ แล้วว่าถ้าอ้ายคนนี่ตายแล้วเราก็จะสิ้นความวิตก ถึงจะทำการสิ่งใดก็จะได้สะดวก ฝ่ายลสม่าอี่ก็ลุกขึ้นมาแก้บุตรทั้งสองว่า หฺลชีนมาเห็นบิดาป่วยอยู่แล้วก็จะกลับไปบอกใจของ เห็นใจของจะไม่สงสัยเราแล้ว เราจะคิดอ่านเตรียมการไว้ให้พร้อม ถ้าใจของออกไปล่าเนื้อเมื่อใด เห็นได้ที่แล้วเราก็จะทำการ บุตรทั้งสองรับคำแล้วก็เตรียมการไว้

หมายเหตุ. จาก “ใจของพาพระเจ้าแผ่นดินออกเที่ยวป่า-ลสม่าอี่ปิดประตูเมือง” โดย ช้วย พูลเพิ่ม, ใน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) (น. 1362-1363), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าลสม่าอี่ได้ใช้วิธีการสอนโดยทำเป็นตัวอย่างให้ลสม่าอี่ และลสม่าอี่เห็นตัวอย่างของลสม่าอี่ในการเอาตัวรอดท่ามกลางสถานการณ์ไม่ดี กล่าวคือ โจ้จิ้นได้ส่งขุนนางชื่อหฺลชีนมาสังเกตการณ์ที่บ้านพักของลสม่าอี่ว่าลสม่าอี่มีแผนการที่จะล้มล้างราชวงศ์หรือไม่ประการใด ลสม่าอี่รู้เท่าทันแผนการนี้ว่ามีผู้ระวางสงสัยตนเอง จึงแสร้งทำตัวให้ป่วยหนัก มีอาการหลงลืม ไม่มีพิษภัยที่จะทำร้ายหรือวางแผนก่อการใด เมื่อฝ่ายโจ้จิ้นหลงเชื่อ ลสม่าอี่ใช้วิธีการเตรียมตัว เตรียมแผนการ เตรียมกำลังพล เมื่อพร้อมทุกอย่างลสม่าอี่จึงเข้ายึดอำนาจไว้ได้หมดต่อไป

ลักษณะการสอนบุตรแบบทำเป็นตัวอย่างให้บุตรเห็น เมื่อบุตรเห็นว่าบิดาและมารดาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต แก้ไขสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ได้แล้ว ก็จะยึดถือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตต่อไป ถือว่าเป็นการเลี้ยงลูกให้ประสบความสำเร็จ ดังที่ พงษ์ ภาวจิตร (2552) กล่าวว่า การเลี้ยงลูกให้ประสบความสำเร็จแต่ละวัยแต่ละยุคไม่เหมือนกัน พื้นฐานความสำเร็จ 2 ประการที่คนมักละเลยมองข้ามความสำคัญไป คือ 1) ความสำเร็จในการบริหารตนเอง ได้แก่ รักความเป็นธรรมชาติ ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง เป็นตัวของตัวเอง ทำอะไรด้วยความกระตือรือร้น เป็นผู้ที่ดีตัดสินใจด้วยหลักการ ทำสิ่งใดอย่างเต็มที่ เป็นต้น และ 2) ความสำเร็จในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

4. การเปรียบเทียบด้วยอุปมา

พระอัครเดช ญาณเตโช (พระอัครเดช ญาณเตโช, 2566) กล่าวว่า คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้ง เข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น

ตัวอย่าง: ตอนที่นางงอกก็ไล่ต่อว่าขุนกวนเมื่อทราบว่าคุณกวนจะตีเมืองเกงจิ๋ว

ฝ่ายขุนกวนแจ้งว่าเล่าปี่ยกไปเมืองเสฉวน จึงให้หาขุนนางทั้งปวงเข้ามาปรึกษา โกะหยงจึงว่าซึ่งเล่าปี่ยกไปเมืองเสฉวนบัดนี้ก็เป็นทางแสนไกลได้ที่อยู่แล้ว ขอให้ท่านเกณฑ์ทหารยกสกัดตัดเมืองทางเมืองเสฉวนอย่าให้เล่าปี่กลับมาได้ แล้วจึงเกณฑ์กองทัพยกไปตีเมืองเกงจิ๋วเห็นจะได้โดยง่าย ขุนกวนจึงว่าท่านคิดการทั้งนี้ชอบ พอนางงอกก็ไล่ได้เดินออกมาถึงหลังฉากได้ยินจึงร้องว่าผู้ใดคิดการดังนี้ปรารถนาจะให้เล่าปี่ฆ่าลูกสาวเราเสียหรือชอบให้ตัดศีรษะเสีย แล้วก็เดินสาวเท้าออกมานอกฉาก จึงว่าแก่ขุนกวนว่าน้องสาวเจ้าผู้เดียวเราสู้คุ้มท้องรักษามา ถนอมดั่งหนึ่งดวงชีวิต บัดนี้ก็ได้ยกให้เป็นภรรยาเล่าปี่แล้ว และเจ้าจะมาเชื่องอ้อยคำคนทั้งปวงยุยงฉะนี้จะฆ่าน้องสาวหรือตัวเจ้าได้สมบัติของพี่เป็นใหญ่อยู่ในเมืองกังตั๋ง มีหัวเมืองขึ้นถึงแปดสิบเอ็ดยังไม่อึดใจหรือ จึงจะไปเอาเมืองเกงจิ๋วซึ่งเป็นสมบัติของผู้อื่นเล่า

ขุนกวนได้ฟังมารดาว่าก็ค้ำน้บรับคำว่าข้าพเจ้าผิดแล้ว ขอมารดาอดโทษเถิด แล้วก็ขับที่ปรึกษาทั้งปวงออกไปเสีย นางงอกก็ไล่กลับเข้ามา ขุนกวนนั่งอยู่แต่ผู้เดียวก็คิดว่า คราวนี้มิได้เมืองเกงจิ๋วแล้วที่ไหนไปเบื้องหน้าจะได้พอเดียวเจียวเข้ามาถึงจึงถามว่า เหตุใดวันนี้ท่านนั่งเป็นทุกข์อยู่ ขุนกวนจึงว่า ซึ่งเราเป็นทุกข์อยู่ทั้งนี้เพราะวิตกกังวลเนื้อความที่ว่ากันเมื่อตะกี้

หมายเหตุ. จาก “ขุนกวนไปรับนางซุนฮูอิน” โดย ช่วย พูลเพิ่ม, ใน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) (น. 823), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่านางงอกก็ไล่ซึ่งมีศักดิ์เป็นทั้งแม่เลี้ยงและนำสาวของขุนกวนได้กล่าวตัดพ้อต่อว่าขุนกวนว่า การกระทำของขุนกวนนั้นเป็นการฆ่าน้องสาวของขุนกวนเอง กล่าวคือ ขุนกวนวางแผนจะไปชิงเมืองเกงจิ๋ว ซึ่งเป็นเมืองของเล่าปี่และนางซุนฮูอิน ซึ่งเป็นน้องสาวของขุนกวน

จะเห็นว่าลักษณะดังกล่าวเป็นการสอนโดยใช้การเปรียบเทียบกับอุปมาคือข้อความที่ว่า “น้องสาวเจ้าผู้เดียวเราสู้คุ้มท้องรักษามา ถนอมดั่งหนึ่งดวงชีวิต”

หมายความว่า นางอ๊กก็ได้อดทนตั้งครรภ์ต่อความยากลำบากต่าง ๆ ในการตั้งครรภ์ น้องสาวคนเดียวของขุนกวนคือ นางซุนฮูหยิน ด้วยความรักและทะนุถนอมตั้งชีวิต คือ ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของอ๊กก็คือนางซุนฮูหยินนั่นเอง สิ่งดังกล่าวเหล่านี้ทำให้ ขุนกวนเจ้าเมืองกังตั้งได้มีโอกาสคิด วิเคราะห์ เข้าใจ และหาทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ต่อไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการเลี้ยงลูกในศตวรรษที่ 21 ที่กล่าวว่า สร้างความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการเลี้ยงลูกเชิงบวกด้วยการสอนลูกด้วยเหตุผล เปิดโอกาสให้ลูก รู้จักคิดวิเคราะห์ เข้าใจ แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ซึ่งช่วยพัฒนา “สมองส่วนคิด” ต่อยอดสู่ การเรียนรู้ การชู้ ต่าหนี ประชด หรือลงโทษให้หลาบจำ ทำให้ลูกรู้สึกไม่ปลอดภัย และสมองไม่ได้รับการพัฒนา (MamaExpert Team, 2566)

5. การสอนแบบเล่าเหตุการณ์ประกอบ

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า วิธีนี้ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและ ชัดเจน ช่วยให้จำแม่น เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น ตัวอย่าง: นางอฮูหยิน มารดาของขุนกวนได้สั่งสอนขุนกวนไว้ก่อนเสียชีวิต

ถึงเดือนสิบสองข้างขึ้น นางอฮูหยินผู้เป็นมารดา
ขุนกวนเป็นโรคป่วยหนักลง จึงให้หาจิวอี้กับเตียวเจียวเข้ามา
แล้วสั่งว่า แต่ก่อนเราเป็นชาวเมืองต้องง้อบิดามารดาตาย
เป็นกำพร้า เลี้ยงกันอยู่แต่พี่น้องสามคนและมาได้ขุนเช็ก
เป็นสามีจนเกิดบุตรถึงสี่คน และเมื่อเราจะตั้งท้องขุนเช็ก
ผู้บุตรหัวปีนั้นเราฝันเห็นว่าดวงพระจันทร์อยู่ในครรภ์ และเมื่อ
ขุนกวนจะเข้าท้องนั้นฝันเห็นว่า ดวงพระอาทิตย์เข้าอยู่
ในท้อง หมอทำนายว่าบุตรท่านทั้งสองคนนี้นานไปจะได้
เป็นใหญ่ และขุนเช็กก็อายุน้อยถึงแก่ความตายก่อน
เมื่อใกล้จะตายก็มอบเมืองกังตั้งไว้แก่ขุนกวนผู้น้องให้เป็น
เจ้าเมือง บัดนี้ตัวเราป่วยหนัก เห็นจะไม่คงชีวิตอยู่ จะลาท่าน
ทั้งสองแล้ว แม้ว่าเราหาบุญไม่ ท่านจงเอ็นดูช่วยอนุเคราะห์
สั่งสอนขุนกวนสืบไปโดยความชอบอย่าทิ้งเสีย แล้วนางอ
ฮูหยินจึงสั่งแก่ขุนกวนว่า แม้สืบไปเมื่อหน้าเจ้าจะทำการ
สิ่งใดจงปรึกษาหาหรือด้วยจิวอี้และเตียวเจียวซึ่งเป็นผู้ใหญ่
ให้รู้จักผิดและชอบ อย่าถือทิฐิมานะ จงคารวะนับถือท่าน
ทั้งสองนี้เป็นอาจารย์ผู้ใหญ่ อย่าได้ทำการแต่อำเภอใจ อนึ่ง

*นางงอกก็ไถ่ห้องเราผู้เป็นแม่น้ำของเจ้านั้น ถ้าแม่ตายแล้ว
ก็อย่าได้ละเมินเสีย จงตั้งใจอุปถัมภ์บำรุงปฏิบัติรักษาจดตัว
ของแม่ อนึ่งน้องหญิงซึ่งร่วมบิดาของเจ้านั้น จงตั้งใจเลี้ยง
รักษาไว้ให้โดยปรกติด้วย แม่จะให้มีสามีเจ้าจงพิเคราะห์ดู
ผู้ใดมีสติปัญญาจึงยกให้เป็นภรรยา ครั้นสั่งสอนขุนกวนแล้ว
นางงอฮุยนั้นก็สิ้นใจ ขุนกวนจึงแต่งการศพตามธรรมเนียม
แล้วให้ก่อกุฎีฝังไว้*

หมายเหตุ. จาก “ขุนเชียงน้องขุนกวนถูกล่า” โดย ชว่ย พูลเพิ่ม, ใน *เจ้าพระยาพระคลัง (หน)* (น. 559-560), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่านางงอฮุยภรรยาของขุนเทียนมารดาของทั้งขุนเซ็ก และขุนกวนได้สั่งสอนให้ขุนกวน ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองกังตั้งต่อจากพี่ชายคือ ขุนเซ็กและบิดาคือขุนเทียน นางงอฮุยสอนให้ขุนกวนมีลักษณะของผู้ปกครองที่ดี กล่าวคือ ในการทำสิ่งใดควรปรึกษาขุนนางผู้ใหญ่คือ จิวยี่และเตียวเจียว สอนให้รู้จัก ผิดชอบชั่วดี ไม่ให้มีทิฐิ ทำสิ่งใดอย่าทำตามใจตนเอง ให้เคารพนับถือนางงอกก็ได้ ซึ่งเป็น น้ำสาว เป็นเสมือนกับมารดาของตนเอง และให้รักน้องสาวต่างมารดาที่เกิดจากน้ำสาว ของตนเองให้มาก หากพบคนดีมีวิชาความรู้และสติปัญญา จงให้น้องสาวของตนเองนั้น แต่งงานกับคนที่คู่ควร

จะเห็นว่าลักษณะดังกล่าวเป็นการสอนโดยใช้การเล่าถึงเหตุการณ์ในอดีต ของนางงอฮุยเมื่อครั้งสมัยที่แต่งงานกับขุนเทียน มีบุตรชาย ต่อมานางงอฮุยเป็น หม้ายสามีเสียชีวิต นางงอฮุยต้องเลี้ยงดูและอบรมบุตรชายแต่เพียงลำพัง ต่อมาบุตร ชายทั้งสองคนของนางงอฮุยเติบโตใหญ่ขึ้นต่างได้เป็นผู้นำแห่งเมืองกังตั้ง นับว่าเป็น ภูมิปัญญาในการสอนบุตรที่มีการเตรียมความพร้อมให้แก่บุตรในการเรียนรู้ในโลกแห่ง ความเป็นจริง ทำให้บุตรเห็นถึงความยากลำบากของมารดา ทำให้บุตรรัก เคารพ และ ซาบซึ้งในพระคุณของมารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรให้เป็นผู้เป็นที่ดีของบ้านเมืองต่อไป สมดัง คำกล่าวที่ว่า (MamaExpert Team, 2566) พ่อแม่ในศตวรรษที่ 21 ทำได้ดีที่สุด คือ การเตรียมความพร้อมให้กับลูกในด้านการเรียนรู้และเผชิญกับทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อที่ว่าไม่ว่าเขาจะเจอเรื่องอะไรในอนาคตก็สามารถรับมือได้อย่างทันท่วงที พร้อมเรียนรู้ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพที่สุด

6. การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมปฏิภาณ

ตัวอย่าง: ขงเบ้งแนะนำสั่งสอนเกียงฮุย (ลูกศิษย์เอก) ให้มาร่วมอยู่ในกองทัพของพระเจ้าเล่าปี่ด้วยกัน

ขงเบ้งเห็นดังนั้นก็ตกใจ ลงจากเกวียนวิ่งเข้ายึด
กระบี่ไว้แล้วว่า ตัวเรานี้แต่พระเจ้าเล่าปี่ยังไม่ชอบเลี้ยงเป็น
คนซึ่งใจอยู่นั้น เราก็จักคบเพื่อนแสวงหาวิชา ก็ได้เห็น
ผู้ใดที่จะมีสติปัญญาหลักแหลมเหมือนท่าน บัดนี้เรามาพบ
ท่านก็มีความยินดีนัก ท่านไปอยู่กับเราเถิดจะได้ช่วยกันคิด
อ่านทำการทำนุบำรุงแผ่นดินให้เป็นสุขสืบไป อย่าให้เสียที่ที่
ได้เรียนวิชาไว้

หมายเหตุ. จาก “เกียงฮุยคิดอุบายให้ขงเบ้งได้เมืองเทียนซุย” โดย ช่าย พูลเพิ่ม, ใน *เจ้าพระยาพระคลัง (หน)* (น. 1208), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าขงเบ้งได้แนะนำสั่งสอนเกียงฮุยในฐานะที่เกียงฮุยเป็นลูกศิษย์เอก ได้ชักชวนให้มาร่วมอยู่ในกองทัพของพระเจ้าเล่าปี่ด้วยกัน จะเห็นได้ว่ามีการใช้คำว่า ชอบเลี้ยงเป็นคนซึ่งใจ หมายความว่า พระเจ้าเล่าปี่ได้มาชักชวนขงเบ้งไว้เป็นกุนซือในสมัยที่ขงเบ้งทำนาอยู่ที่เมืองชงหยง พระเจ้าเล่าปี่ได้ถือความมานะ วิริยะ พากเพียรอุตสาหมาเชิญขงเบ้งให้เป็นที่ปรึกษาถึง 3 ครั้ง เพื่อหวังกอบกู้ราชวงศ์ฮั่นให้มีความอันหนึ่งอันเดียวและเข้มแข็งให้ได้กลับคืนมา ขณะนั้นขงเบ้งไม่ได้มีฐานะอันใดเลย ส่วนคำว่า แสวงหาวิชา หมายถึง เป็นผู้ที่มีการแสวงหาความรู้ใส่ตัวเองอย่างสม่ำเสมอ

7. การใช้อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญ พระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายที่เรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

ตัวอย่าง: ตอนที่โจโฉจะเลือกบุตรสืบทอดราชสมบัติ

โจโฉนั้นมีบุตรสี่คน ชื่อโจผีคนหนึ่ง โจเจียง
คนหนึ่ง โจสิตคนหนึ่ง โจทิมคนหนึ่ง แต่โจสิตนั้นมีสติปัญญา

ทำโคลง โฉโฉมใจรักใจลิตกว่าบุตรทั้งสามคน แม้โฉโฉจะไปทัพ
ครั้งใดถ้ามิได้เอาบุตรไปด้วย บุตรทั้งสี่คนนั้นออกไปตามส่ง
โฉโฉร้องให้ตามบิดา โฉโฉเจียง โฉโฉหมิงอยู่ แต่ใจลิตนั้นถือพู่กัน
ทำโคลงสรรเสริญเกียรติยศบิดา แล้วให้พรต่าง ๆ เป็นอันมาก
โฉโฉเห็นดังนั้นก็คิดว่า ใจลิตมีสติปัญญาที่จริง
แต่น้ำใจกำเริบ โฉโฉนั้นมธยัสถ์เห็นจะทำการลึกลับซึ่ง ขณะนั้น
โฉโฉคิดว่าตัวภู่ก็ขราแล้วจะตั้งโฉโฉหรือใจลิตแทนตัวสืบไป
แต่ยังหาตกลงไม่ จึงปรึกษากับขุนนางทั้งปวงว่า เราจะตั้ง
บุตรเราเป็นใหญ่แทนตัวสืบไป ท่านเห็นผู้ใดจะแทนตัวเรา
ได้บ้าง กาเซียงจึงว่าอันการชื่อนี้จะปรึกษานั้นไม่ควร ขอให้
ท่านพิเคราะห์ดูอย่างอ้วนเสี้ยวกับเล่าเปียวนั้นเถิด โฉโฉได้
ฟังดังนั้น ก็คิดได้แล้วหัวเราะจึงว่า ท่านว่านี่สมควรนักแล้ว
โฉโฉก็ตั้งโฉโฉบุตรใหญ่นั้นเป็นกรมชั้นเรียกว่าซีจู้

หมายเหตุ. จาก “โฉโฉตั้งทายาท-โฉโฉหลอกล่อโฉโฉโฉโฉ” โดย ชว่ย พูลเพิ่ม, ใน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) (น. 927-928), 2555.
สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าโฉโฉมีบุตรชาย 4 คน คือ โฉโฉ โฉโฉเจียง โฉโฉลิต และ
โฉโฉหมิง โฉโฉได้วิเคราะห์บุตรทั้ง 4 คนอย่างละเอียดว่า ตนเองจะตัดสินใจเลือกบุตรสืบทอด
ราชสมบัติแทนตนเองเป็นผู้ใด ตามความรู้สึกในใจของโฉโฉนั้นโฉโฉรักบุตรคนที่ 3 คือ
โฉโฉลิตมากที่สุด เนื่องจากเห็นว่าเป็นผู้มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลมกว่าบุตรคนใด
จึงตัดสินใจจะเลือกให้สืบทอดราชบัลลังก์แทนตนเอง แต่ได้มีขุนนางทัดทานไว้
โดยกล่าวว่า ตามธรรมเนียมจะต้องยกราชสมบัติให้บุตรคนโต เพื่อไม่ให้มีปัญหาการแย่งชิง
ราชสมบัติกันเองระหว่างพี่น้องเครือญาติพร้อมกับยกตัวอย่างบุคคลที่ทำผิดกฎ ดังนั้น
โฉโฉจึงตัดสินใจเลือกโฉโฉ ซึ่ง เป็นบุตรชายคนโตเป็นผู้สืบทอดราชสมบัติแทนตนเองต่อไป

จากลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการสอนแบบใช้อุบายเลือกคน และ
การปฏิบัติรายบุคคล กล่าวคือ เมื่อตั้งแต่เด็ก โฉโฉ โฉโฉเจียง โฉโฉลิต และโฉโฉหมิง เมื่อจะไปส่ง
โฉโฉออกรบ โฉโฉร้องให้ตามโฉโฉจะขอออกไปด้วย โฉโฉเจียง โฉโฉหมิงเฉย ส่วนโฉโฉลิตจับ
พู่กันมาเขียนกลอนสรรเสริญอวยชัยให้โฉโฉ ซึ่งเป็นบิดามีชัยชนะในการรบทุกครั้ง ทำให้
โฉโฉเกิดความรัก และเห็นว่าโฉโฉลิตมีสติปัญญาล้ำเลิศกว่าพี่น้องทั้งสามคน ถือว่าเป็นการใช้
อุบายเลือกคน เพื่อดูลักษณะนิสัยใจคอของคนอีกประการหนึ่ง ดังเช่น กัลป์หา โฉโฉสิวกุล
(2543) ทำวิจัยเรื่อง ผลการใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อบทบาทของบิดาในการส่งเสริม

พัฒนาการทางอารมณ์ และทางสติปัญญาแก่บุตรปฐมวัย อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี พบว่า การรณรงค์และส่งเสริมให้ความรู้แก่บิดา เพื่อบิดาจะได้มีการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทการเป็นบิดา 6 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การปกป้องคุ้มครองอันตราย และการเป็นแบบอย่างที่ดี

8. การรู้จักจังหวะและโอกาส

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า ผู้เรียนยังไม่พร้อมก็ต้องมีความอดทน ไม่ซึ่งหักหาญหรือดิ้นรนทำ แต่ต้องยืนตัวอยู่เสมอเมื่อถึงจังหวะหรือเป็นโอกาส ตัวอย่าง: พระเจ้าเล่าปี (พี่ชายร่วมสาบานของกวนอู เตียวหุย เปรียบเสมือนบิดาอีกคนหนึ่งของกวนเป้ง เตียวเปา) สั่งสอนให้ทั้งกวนเป้ง เตียวเปารักใคร่กัน

*พระเจ้าเล่าปีจึงว่ากับกวนหิน เตียวเปาว่า บิดา
ท่านทั้งสองมิใช่แค่เดียวกันก็จริง แต่รักใคร่กันเหมือนหนึ่ง
พี่น้องร่วมอุทร ท่านทั้งสองก็เหมือนพี่น้องกัน ชอบแต่จะ
พร้อมใจกันช่วยกันกำจัดศัตรูของบิดา ควรแล้วหรือจะมา
รบกันเองอีกเล่า แต่ต่อหน้าเรายังทำดังนี้ ถ้าลับหลังเราจะ
มิฆ่ากันเสียหรือ สองคนก็กราบลงรับสารภาพโทษ พระเจ้า
เล่าปีจึงถามว่าท่านทั้งสองใครแก่กว่ากัน เตียวเปาจึงทูลว่า
ข้าพเจ้าแก่กว่ากวนหินปีหนึ่ง พระเจ้าเล่าปีจึงให้กวนหิน
เรียกเตียวเปาว่าพี่ ให้สองคนสลับเป็นพี่น้องกันต่อหน้าพี่น้อง
พระเจ้าเล่าปีสั่งให้อั้งปั้งเป็นทัพหน้า เตียวเปา กวนหินเป็น
ปีกซ้ายปีกขวา แล้วก็สั่งให้ยกทัพบุกทัพเรือไปเมืองกังตั๋ง*

หมายเหตุ. จาก “พระเจ้าเล่าปียกทัพไปรบกับขุนกวน” โดย ชวย พูลเพิ่ม, ใน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) (น. 1,074), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระเจ้าเล่าปี (พี่ชายร่วมสาบานของกวนอู เตียวหุย เปรียบเสมือนบิดาอีกคนหนึ่งของกวนเป้ง เตียวเปา) สั่งสอนให้ทั้งกวนเป้ง เตียวเปารักใคร่กัน เนื่องจากทั้งกวนหิน และเตียวเปาต่างแย่งชิงกันจะออกไปรบเพื่อล้างแค้นแทนบิดาของตนเองที่ถูกกองกำลังทหารของขุนกวนฆ่า

การสอนในลักษณะดังกล่าวเป็นการสอนแบบรู้จักใช้จังหวะและโอกาส ในการสอน กล่าวคือ ในช่วงที่ทั้งเตียวเปาและกวนหินต่างทะเลาะและรบกันเองนั้น พระเจ้าเล่าปีได้ใช้จังหวะชุลมุนนี้ในการอบรมสั่งสอนให้ทั้งสองคนรักใคร่ปรองดองกันเสมือนพี่

และน้อง ดังเนกเช่นบิดาของทั้งสองคือ กวนอูและเตียวหุย ที่แม้มีไข้พี่น้องร่วมอุทรเดียวกัน แต่ต่างฝ่ายต่างรักใคร่กันดังพี่น้อง แสดงให้เห็นว่าในสังคมคนจีนและชาวตะวันออกเห็น ความสำคัญของความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเครือญาติเป็นอย่างมาก ดังเช่น พุนสุช ช่วยทอง (2548) กล่าวว่า ครอบครัวในช่วงศตวรรษที่ 21 ทั้งบิดาและมารดามีความจำเป็น ที่จะต้องร่วมมือกันอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรมีพัฒนาการทุกด้านอย่างปกติสมวัย การที่บิดาเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม ก่อให้เกิด การส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เช่น จากตัวอย่างข้างต้น มีการสอนให้ลูกมีสัมมาคารวะ เช่น รู้จักทำความเคารพ ขอบคุณ ขอโทษ ด้านเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น การทำตนเป็น ผู้ระมัดระวังในการใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ การแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นตัวอย่าง แก่ลูก เป็นต้น

9. การรู้จักความยืดหยุ่นและการใช้วิธีการ

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตาย ตัดต้นหา มานะ ทิฐิเสียได้ ก็ข่มมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดท้ายจะใช้กลวิธีใด ให้การยอมรับว่าเป็นผู้มีความสามารถในการสอนมากที่สุด ตัวอย่าง: ตอนที่ขงเบ้งปราบเบ้งเฮ็กและขงเบ้งได้รับชัยชนะทั้ง 7 ครั้ง แต่แต่ละครั้งขงเบ้งต้อง ปล่อยเบ้งเฮ็กให้เป็นอิสระทุกครั้งไป ทั้งนี้ขงเบ้งต้องการให้เบ้งเฮ็กมีความซื่อสัตย์จงรักภักดี ไม่ต้องการบีบบังคับใช้อำนาจ

ปี่ฮุยนายทหารจึงว่าแก่ขงเบ้งว่า มหาอุปราช
มาทำการครั้งนี้ก็ลำบากไพร่พลนัก เบ้งเฮ็กจึงสมัคร
อ่อนน้อมด้วย ซึ่งมหาอุปราชจะให้แต่เบ้งเฮ็กอยู่รักษา
เมืองผู้เดียวนั้นเกลือกเบ้งเฮ็กกลับกลอก นานไปจะได้อ
ความเดือดร้อน ขอให้มหาอุปราชตั้งขุนนางไว้กำกับด้วย
ขงเบ้งจึงว่า ในเมืองเบ้งเฮ็กนี้ผิดเพศเราอยู่สาม
ประการ คือชาวเมืองนี้กินแต่เนื้อสัตว์ดิบนั้นประการหนึ่ง
และเรยกกองทัพมาครั้งนี้ก็ฆ่าพี่น้องชาวเมืองนี้เสียเป็น
อันมาก เห็นชาวเมืองจะมีใจเจ็บแค้นเราอยู่เป็นประการสอง
อนึ่งในเมืองนี้มีได้มีกฎหมายเป็นอย่างธรรมเนียมเหมือน
เมืองทั้งปวง ถ้าผู้ใดทำให้เจ้าเมืองโกรธแล้วก็ฆ่าเสียเป็นสาม
ประการ ครั้นเราจะให้ขุนนางและทหารทั้งปวงอยู่กำกับนั้น
เห็นขัดสน จะได้อความเดือดร้อนภายหลัง อนึ่งเบ้งเฮ็กก็สิ้น

*ความคิดแต่ฝีมือเรานักอยู่แล้ว เห็นจะไม่อาจคิดคดต่อเรา
สืบไป*

*เบ้งเฮ็กและสมัครพรรคพวกทั้งปวงได้ฟังดังนั้น
ก็ชวนกันค้ำบกราบขงเบ้งลงพร้อมกัน ต่างคนต่างลาไป
ที่อยู่ ชาวเมืองทั้งปวงจึงปลุกศาลเทพารักษ์ ทำรูปขงเบ้งไว้
จารึกชื่อว่าจูลู แปลภาษาไทยว่า รูปบิดาชาวเมืองทั้งปวง
เบ้งเฮ็กก็จัดแจงหัวแหวนทองเงินและสิ่งของที่ตีมาให้ขงเบ้ง
เป็นอันมาก แล้วว่าตัวข้าพเจ้านี้เป็นข้าอยู่ในมหาอุปราช
แม้มหาอุปราชจะมีจตุระสิ่งใดก็ให้แต่ทหารเลวถือหนังสือ
มาถึงข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามทุกประการ*

หมายเหตุ. จาก “ขงเบ้งยกทัพกลับเมืองเสฉวน” โดย ชวป์ พูลเพิ่ม, ใน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) (น. 1,180), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าขงเบ้งปราบเบ้งเฮ็กและขงเบ้งได้รับชัยชนะทั้ง 7 ครั้ง แต่แต่ละครั้งขงเบ้งต้องปล่อยเบ้งเฮ็กให้เป็นอิสระทุกครั้งไป ทั้งนี้ขงเบ้งต้องการให้เบ้งเฮ็กมีความซื่อสัตย์จงรักภักดี ไม่ต้องการบีบบังคับใช้อำนาจ

ลักษณะดังกล่าวเป็นการสอนแบบรู้จักความยืดหยุ่นและการใช้วิธีการ กล่าวคือ ขงเบ้งในที่นี้เปรียบเสมือนเป็นผู้สอนเบ้งเฮ็ก สอนอย่างไม่มีอคติ ตัดทิวี่มานะ ตัณหา เสียได้ นั่นคือ ขงเบ้งสามารถบชนะและจับตัวของเบ้งเฮ็กมาได้และปล่อยออกไปถึง 7 ครั้ง 7 ครา ในการรบครั้งสุดท้าย เบ้งเฮ็กแพ้อย่างใหญ่หลวง สูญเสียกำลังไพร่พล และเกือบจะเสียชีวิต ดังนั้นครั้งที่ 7 นี้ เบ้งเฮ็กจึงยอมสวามิภักดิ์พร้อมขอเป็นทาสรับใช้ขงเบ้งไปตลอด และก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จ เบ้งเฮ็กและชาวเมืองทั้งปวงจึงปลุกศาลเทพารักษ์ ทำรูปขงเบ้งไว้จารึกชื่อว่าจูลู แปลภาษาไทยว่า “รูปบิดาชาวเมืองทั้งปวง” ให้เคารพนับถือขงเบ้งเป็นบิดาของตน การกระทำดังกล่าวสอดคล้องกับการสอนและเลี้ยงดูบุตรในศตวรรษที่ 21 ของ ปิณณพร พิมพวรรณ (2554) กล่าวว่า ข้อปฏิบัติในการเลี้ยงดูลูกยุคไซเบอร์ที่สำคัญ เพื่อนำไปเป็นพื้นฐานในการเลี้ยงดูลูกคือ ฝึกวินัยและความรับผิดชอบตั้งแต่ลูกยังเล็กตาม คติที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” ควรระมัดระวังในเรื่องการบังคับลูก ต้องมีกลวิธี ในการร่วมกำหนดกฎกติกาการทำกิจกรรมต่าง ๆ สอนให้ลูกมีระเบียบวินัยในตัวเองอย่าง ไม่รู้สึกอึดอัด คุณพ่อและคุณแม่ผู้ต้องฟังและพูดจาดี ๆ กับลูกให้มากที่สุด เพราะยุคนี้ ลูกสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอกได้อย่างรวดเร็วและถูกโน้มน้าวได้ง่าย ไม่แข็งคงใช้ไม่ได้กับยุคนี้ จริงอยู่ที่โบราณท่านสอนว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” เพราะอดีต ผู้ใหญ่จะเป็นผู้ที่อาบน้ำร้อนมาก่อนย่อมรู้มากกว่า แต่ยุคไซเบอร์นั้นช่องทางการรับรู้ข้อมูล ต่าง ๆ เปิดกว้างสำหรับเด็กมาก

10. การรู้จักกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระอัครเดช ญาณเตโช (2566) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัย ปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป

ตัวอย่าง: พระเจ้าเล้าปีจะสวรรคต จึงได้สั่งสอนบุตรชายคือ เล้าเสียน ให้รักและเคารพ ขงเบ้งเสมือนบิดาแท้ ๆ

ฝ่ายขุนนางที่ปรึกษาได้ยินพระเจ้าเล้าปีตรัส
ดังนั้น ต่างคนต่างร้องไห้ชวนกันกราบลงแล้วจึงทูลว่า
พระองค์อย่าวิตกกังวลเลย ข้าพเจ้าจะทำนุบำรุงพระราชบุตร
ต่อไปกว่าจะสิ้นชีวิต พระเจ้าเล้าปีได้ยินดังนั้นคิดอาลัยสงสาร
ข้าราชการทั้งปวงก็ร้องไห้จึงฉินไปยุคเอามือขงเบ้งแล้ว
กระซิบบอกความในใจให้ฟังว่า ปัญญาความคิดของท่าน
นี้ไม่มีใครเสมอแล้ว ดึกว่าใจผีลี้ภัยส่วน ท่านดูแลแต่
การซึ่งจะบำรุงแผ่นดินให้เป็นสุขพอประมาณเถิด ถ้าเห็นลูก
เราไม่อยู่ในสัตย์ในธรรมทำผิดประเพณีไปไม่ฟังท่าน ก็ให้ท่าน
รักษาเมืองเสฉวนบำรุงแผ่นดินเองเถิด

ขงเบ้งได้ฟังพระเจ้าเล้าปีว่าดังนั้นตกใจตัวสั่น
ถอยลงมากกราบลงกับแผ่นดินจนหน้าตาแตกโลหิตไหล
แล้วทูลว่า ข้าพเจ้าคิดจะบำรุงบุตรพระองค์ไปกว่าจะตาย
อย่าได้คิดว่าข้าพเจ้าจะเบียดเบียนบุตรพระองค์เลย พระเจ้า
เล้าปีเห็นขงเบ้งตกใจกราบลงจนหน้าตาแตกโลหิตไหลดังนั้น
จึงคิดว่าขงเบ้งนี้มีความสัตย์รักเราจริง จึงเชิญให้นางนังใกล้
แล้วร้องเรียกเล้าเอง เล้าเสียนผู้ลูกทั้งสองคนเข้ามาลูบหลัง
ลูบหน้าแล้วว่า เจ้าค่อยอยู่ให้จงดีเถิด พ่อจะขอลาแล้ว
เจ้าพี่น้องทั้งสามคนจงค่อยเลี้ยงรักษา กัน ถ้าขัดสนสิ่งใด
ไม่รู้จงไต่ถามขงเบ้ง เจ้าจงรักขงเบ้ง เกรงขงเบ้งให้เหมือน
หนึ่งบิดา แล้วให้ลูกสองคนกราบขงเบ้ง ขงเบ้งเห็นพระเจ้า
เล้าปีให้ลูกสองคนกราบดังนั้น จึงว่าพระองค์อย่าวิตก
สงสัยเลย ข้าพเจ้าขอเป็นข้าทำนุบำรุงบุตรพระองค์ไปกว่า
จะสิ้นชีวิต

ฝ่ายอาเต๋ารู้ก็ร้องไห้ออกมารับพระศพพระบิดา ถิ่นนอกเมือง ทำค่านับแล้วรับพระศพเข้าในเมือง เชิญขึ้นไว้ในที่เสด็จออกตั้งเครื่องบูชาพระบิดาเช่นไหว้ตามประเพณี กษัตริย์ แล้วขงเบ้งจึงส่งหนังสือพระเจ้าเล่าปี่ให้กับอาเต๋อาเต๋ได้รับหนังสือมาอ่านดูเป็นใจความว่า พระเจ้าเล่าปี่ผู้บิดา ให้ไว้แก่เจ้าทั้งสามคน ด้วยบิดาไปทำการทั้งนี้หวังจะกำจัด คัทรูราชสมบัติ จะบำรุงแผ่นดินพระเจ้าเหี้ยนเต้ให้เป็นสุขก็ ไม่ทันจะสำเร็จ กรรมมาถึงบิดาจะลาไปก่อนแล้ว เจ้าพี่น้อง ทั้งสามค่อยเลี้ยงรักษากันตามประเพณีผู้ใหญ่ผู้น้อยและ อาเต๋าผู้พี่นั้นให้รักษาราชสมบัติต่อไป ถ้าขัดสนสิ่งใดจง ได้ถามขงเบ้ง ให้รักษขงเบ้งเหมือนบิดา อาเต๋าครั้นอ่านหนังสือ แล้วพี่น้องสามคนกอดกันร้องไห้ ขงเบ้งจึงว่า ประเพณี แผ่นดินจะให้ราชสมบัติว่างอยู่จนสามวันก็มิควร จึงเชิญ อาเต๋าให้ว่าราชการแผ่นดิน ถวายราชสมบัติและเครื่อง สำหรับกษัตริย์ ถวายพระนามเรียกว่า พระเจ้าเล่าเสี้ยน

หมายเหตุ. จาก “พระเจ้าเล่าปี่สิ้นพระชนม์-ขงเบ้งยกอาเต๋าขึ้นเป็นพระเจ้าเล่าเสี้ยน” โดย ชว่ย พูลเพิ่ม, ใน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) (น. 1,118-1,119), 2555. สำนักพิมพ์แสงดาว.

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระเจ้าเล่าปี่ใกล้จะสวรรคต จึงได้สั่งสอนบุตรชายคือ เล่าเสี้ยน ให้รักและเคารพขงเบ้งเหมือนบิดาแท้ ๆ

จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นการสอนแบบรู้จักกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กล่าวคือ พระเจ้าเล่าปี่ล่วงรู้ว่าพระองค์ใกล้จะสวรรคต เกรงว่าอาเต๋าจะได้รับอันตราย จึงให้อาเต๋าฝากตัวและเคารพรักขงเบ้งเป็นเหมือนบิดาอีกคนหนึ่งต่อหน้าพระเจ้าเล่าปี่ เพราะพระเจ้าเล่าปี่ทราบว่ขงเบ้งเป็นคนซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระเจ้าเล่าปี่เป็นการสอนแบบการรู้จักกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กล่าวคือ พระเจ้าเล่าปี่สอนให้อาเต๋าหรือภายหลังได้สถาปนาเป็นพระเจ้าเล่าเสี้ยนมีทักษะความรู้ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมาคัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป ดังเช่น พุนสุข ช่วยทอง (2548) กล่าวว่า พ่อสามารถเลี้ยงลูกให้มีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพ่อควรสอนให้ลูกได้เรียนรู้ ซึมซับจริยธรรมจากสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน หรือบางเรื่องที่ไม่สามารถอธิบายได้ก็พาไปให้เห็นของจริง

สรุปผลการวิจัย

จากที่กล่าวมาพบว่า ในวรรณกรรมเรื่องสามก๊ก มีภูมิปัญญาการสอนบุตรตามพุทธวิธีทางการสอนจากเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ดังต่อไปนี้ 1) การใช้อุปกรณ์ในการสอน 2) การลงโทษและให้รางวัล 3) การเปรียบเทียบด้วยอุปมา 4) การทำเป็นตัวอย่าง 5) การสอนแบบการเล่าเหตุการณ์ประกอบ 6) การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ 7) การใช้บุ๋บยเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล 8) การรู้จักจังหวะและโอกาส 9) การรู้จักความยืดหยุ่นและการใช้วิธีการ และ 10) การรู้จักกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

จากที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณคดีเรื่องสามก๊ก นอกจากจะได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของวรรณคดีประเภทนิทานที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังเป็นยอดด้านภาษาหรือมีสำนวนภาษาไพเราะลึกซึ้งกินใจ ในเรื่องสามก๊วยังมีภูมิปัญญาการสอนบุตรให้แง่คิด คำคม คติเตือนใจ คุณธรรมแฝงอยู่ ถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าในการศึกษาที่สามารถประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงดูแลบุตรในบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดีต่อไป สอดคล้องกับ วิจารย์ พานิช (2560) กล่าวว่า สังคมไทยกำลังพูดถึงเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ในขณะที่ภาครัฐกำลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนาประเทศไทยแลนด์ 4.0 คือ การพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 ในสายตาของคนวงนอกตีความได้ว่าผลลัพธ์จากการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้จะส่งผลกับเด็กไทยในอนาคต ที่จะมีสมรรถนะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ 4.0 โดยมุ่งหวังที่จะให้เด็กไทยมีทั้งความรู้ โดยเฉพาะเป็นความรู้ที่เอาออก เป็นความรู้ที่เอาไปใช้งานได้ คือ จะต้องใช้ความรู้เพื่อประโยชน์ในการทำงาน มีความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ และในเชิงสังคม เด็กไทยก็ต้องมีทักษะชีวิตเป็นคนดี

เอกสารอ้างอิง

- กัลปิงหา โขสิวกุล. (2543). *ผลการใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อบทบาทของบิดา ในการส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ และทางสติปัญญาแก่บุตรปฐมวัย อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เจ้าพระยาพระคลัง (หน). (2555). *สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). แสงดาว.
- ปณณพร พิมพ์วรรณ. (2554). *สร้างลูกให้รู้ทันโลก*. สำนักพิมพ์เบสบุ๊ค.

พงษ์ ผาวิจิตร. (2552). *ธุรกิจปั่นลูก ธุรกิจที่ย้อนกลับมาทำใหม่ไม่ได้ ถ้าไม่ทำตั้งแต่
วันนี้*. บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

พระณัฐญ์ ธมฺมทินโน และ พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโญ. (2563). *วิจารณ์หนังสือ:
Book Review “พุทธวิธีในการสอน” Buddhist Methods Of Teaching.
Journal of Modern Learning Development, 5(5), 348-355.*

พระอัครเดช ญาณเตโช. (2566, 12 กุมภาพันธ์). *พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า.
ฝ่ายบริการเผยแพร่ทางไกล สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช*. [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/7-59\(500\)/
page1-7-59\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/7-59(500)/page1-7-59(500).html)

พูนสุข ช่วยทอง. (2548). *ครอบครัวและคุณภาพเด็ก*. โรงพิมพ์วิบูลย์การปก.

วิจารณ์ พานิช. (2560). *ศาสตร์และศิลป์ของการสอน*. ภาพพิมพ์.

วีรสิษฐ์ วงษ์นุกูล. (2565, 13 มิถุนายน). *ลกเจ๊กจากหนังสือภาษาไทย*. สามก๊กวิกิ.
<http://www.samkokwiki.com>.

ฮกหลง. (2565, 2 มิถุนายน). *สามก๊กวิกิ สุดยอดวรรณกรรมสามก๊ก บทวิเคราะห์
ข้อมูลแผนที่ประวัติตัวละคร*. สามก๊กวิกิ. <http://www.samkokwiki.com>.

MamaExpert Team. (2566, 14 กุมภาพันธ์). *สุดยอดเคล็ดลับการเลี้ยงลูก
ในศตวรรษที่ 21*. MamaExpert. [http://www.mamaexpert.com/
posts/content-5080](http://www.mamaexpert.com/posts/content-5080).

Teerapong Sanguoyanyi. (2558, 15 ธันวาคม). *สามก๊กในบทเรียนวิชาภาษาไทย*.
[https://m.facebook.com/100001852568249/
albums/a.774346375970441/สามก๊กในบทเรียนวิชาภาษาไทย](https://m.facebook.com/100001852568249/albums/a.774346375970441/สามก๊กในบทเรียนวิชาภาษาไทย).